

Hi 212 S Bacheloroppgave i historie høsten 2001

AMUNDSEN – ELLSWORTH - NOBILE TRANSPOLAR FLIGHT

Italiensk fascisme møter norsk nasjonalisme.

Av **Per Arvid Pettersen**

Norsk Luftfartsmuseum
BIBLIOTEKET

Innholdsfortegnelse:

Innledning og avgrensning av oppgaven	s. 2
Skandalen	s. 3
Nasjonalistiske strømninger i Norge etter 1905	s. 4
Fra nasjonal enighet til klassemotsetninger: Norge 1900-25	s. 4
Nansen og Amundsen som nasjonale ikon	s. 5
Nasjonalister i 1920-årene	s. 6
Rolf Thommessen	s. 7
Hjalmar Riiser-Larsen	s. 8
Sammendrag	s. 9
Italiensk fascisme i første halvdel av 1920-tallet	s. 9
Fascismens framvekst	s. 9
Fascistisk ideologi	s. 10
Økonomisk krise	s. 11
Betydningen av Amundsens ekspedisjon for Mussolini	s. 11
Sammendrag	s. 12
Ekspedisjonen med "Norge"	s. 12
Planlegging	s. 12
Underveis	s. 16
Etterspill	s. 16
Konklusjon	s. 18
Litteraturliste	s. 21

AMUNDSEN – ELLSWORTH - NOBILE TRANSPOLAR FLIGHT

- Italiensk fascisme møter norsk nasjonalisme.

Innledning og avgrensning av oppgaven

Roald Amundsen er en av de mest myteomspunne personer i nyere norsk historie. Hans siste store polarekspedisjon, seilasen over Polhavet med luftskipet Norge, endte i krangel og skittentøyvask. Samtiden hadde et delt syn på Amundsen. I nyere tid blir det oftest satt et kritisk søkelys på ham, i hovedsak basert på hans interaksjon med mennesker han var i kontakt med. Hensikten med oppgaven er å undersøke om en politisk synsvinkel gir nye vurderinger av årsaksforhold og handlemåter.

Jeg vil hendelsene i forbindelse med ekspedisjonen i lys av den daværende politiske situasjonen i Norge og Italia, som i begge land var karakterisert av en sterk polarisering mellom høyre- og venstreorienterte politiske grupperinger. Ved å vurdere den politiske forankringen bl.a. Rolf Thommessen hadde, han var formelt ansvarlig for organiseringen av ekspedisjonen, vil jeg undersøke om dette kan ha hatt betydning for stridighetene i etterkant. Spesielt er det interessant å vurdere hvordan dette påvirket Amundsen. Et annet viktig moment er den respektive involveringen statene Italia og Norge hadde i prosjektet. Den fysiske og tidsmessige rammen oppgaven har gjør at problemstillingene må behandles relativt overflatisk.

Ekspedisjonens betydning vitenskapelig, sportslig, propagandamessig og/eller økonomisk, blir ikke vurdert. Når det gjelder hovedpersonene blir Lincoln Ellsworths rolle bare i noen grad behandlet. Som finansiell bidragsyter var hans innflytelse på hendelsene på et annet plan en det rent politiske.

Sentrale spørsmålsstillinger jeg vil forsøke å klarlegge så langt grunnlagsmaterialet rekker er: Var dette en strid mellom to personer (Amundsen/Nobile) eller var det andre aktører med egne agendaer som påvirket den etterfølgende diskusjonen? Hvorfor havnet man i en økonomisk hengemyr?

Skandalen

”Amundsen, Ellsworth og Nobile Trans Polar Expedition” i 1926 kan på mange måter sammenliknes med romferdene på 1970 og -80-tallet. Medieinteressen var enorm, teknikken og redskapen som ble benyttet var den beste verden kunne stille opp med, og ekspedisjonen bega seg ut i den siste utforskede del av jordkloden. På overflaten lå alt til rette for en vellykket ekspedisjon der nasjonene Norge, Italia og USA skulle kunne sole seg i glansen fra sine store sønner. Men slik gikk det ikke.

I 1927 skriver Roald Amundsen i sin bok, ”Mitt liv som polarforsker”: ”Hva der virkelig skjedde bak kulissene ved ”Norges” flyvning over Nordpolen sommeren 1926, er aldri blitt fortalt. Jeg vilde ikke fortelle det nu, var det ikke fordi så mange feilaktige fremstillinger har sirkulert, at almindelig rettferdighet mot mine kamerater og mig selv tvinger mig til å framlegge fakta.”¹⁾ Roald Amundsen fremstår som en smålig og bitter mann.

Uoverensstemmelsene og rivaliseringen før, under og spesielt etter turen med ”Norge”, blir avslørt, sett fra Amundsens ståsted. Italieneren Nobile, konstruktøren og føreren av luftskipet, levnes ikke mye ære. Boken ble fulgt av en pinlig taushet både i Norge og Italia.

Kort tid etter at ekspedisjonen hadde landet i Alaska var det klart for dem som ville se at ekspedisjonens ledere var splittet av store personlige uoverensstemmelser. Et bilde i Bomann-Larsens bok om Roald Amundsen viser Riiser-Larsen, Amundsen, Ellsworth og Nobile. Bildeteksten lyder: ”Fire bitre førere, fotografert under festlighetene i Seattle. Riiser-Larsen og Amundsen har byttet ut sine Alaska-kostymer mot spesialbestilte, ensartede dresser. Ellsworth har kjøpt seg hatt, mens ”kuppmakeren” Nobile poserer i sin italienske uniform med polarhunden Titina i bånd.”²⁾ Etter dette opptrådte nordmenn og italienere hver for seg i sine respektive miljø når ekspedisjonen skulle feires. Nobile hadde avtalefestet at han skulle bidra i Amundsens bok om ekspedisjonen. Amundsen brøt kontrakten med ham og Norsk Luftseiladsforening, som var finansielt og administrativt ansvarlig for ekspedisjonen. Nobile skrev sin egen bok. For Norsk Luftseiladsforening ble ekspedisjonen et økonomisk mareritt.

1) Roald Amundsen: Mitt liv som polarforsker, s. 122

2) Tor Bomann-Larsen: Roald Amundsen, s. 470-71

Nasjonalistiske strømninger i Norge etter 1905

For å kunne se ekspedisjonen med "Norge" i et politisk perspektiv er det vesentlig å se på nasjonalistiske strømninger i Norge mellom 1900 og 1926. Viktige begreper i denne sammenheng er nasjonalisme og nasjonal kultur.

Nasjonal kultur: "... den allmenne kultur oppfattet gjennom et nasjonalt temperament og videre bearbeidet gjennom en særpreget nasjonal evne (Garborg) ³⁾

"*Nasjonalisme* kan forstås som en prosess som har den målsetting å holde oppe enhet, selvstyre og identitet i en befolkning som anses for å være eller er tenkt å være en nasjon (Smith) ⁴⁾

"Etter unionsoppløsningen i 1905 var Norge en fast organisert nasjonalstat. Nordmennene var nok i det store og hele mer nasjonalistiske enn svensker og dansker, blant annet som en ettervirkning av unionsstridene. Den alminnelige oppfatning var at den norske nasjon i sjelden grad var en enhet." ⁵⁾ Ved folkeavstemningen i 1905 om selvstendighet eller fortsatt union med Sverige var det bare ca. 200 som stemte mot selvstendighet.

Fra nasjonal enighet til klassemotsetninger: Norge 1900-25

I perioden mellom århundreskiftet og 1. verdenskrig skjer en begynnende utvikling i Norge fra et utpreget jordbruksland mot en moderne industristat. En ny samfunnsklasse, arbeiderklassen, vokste fram og fikk stadig større politisk tyngde. Ledende politikere i Norge var klar over at det voksende industriproletariatet kunne true samfunnets stabilitet hvis det kom til åpen klassekamp. Konservative politikere mente derfor at industriutbyggingen måtte bremses og arbeidernes innflytelse begrenses. Men det var Venstre som i hovedsak satt med den politiske makten i denne perioden. De lovendringer partiet drev gjennom tok sikte på å bygge ut demokrati og medbestemmelse, skape et sosialt sikkerhetsnett og trygge og rettferdige arbeidsforhold. Men til tross for dette; midt på 1920-tallet var nasjonen på sett og vis delt. "Arbeiderbevegelsen ble av de mer nasjonalt orienterte kretsene sett på med mistro. Årsakene var bevegelsens langt fra avklarte forhold til fedrelandet og nasjonens verdigrunnlag. Solidaritet over landegrensene, skepsis til religion og kirke, motstand mot forsvaret og manglende entusiasme for flagg og nasjonale sanger, gav inntrykk av en gruppering som vurderte klassetilhørighet høyere enn nasjonal identitet." ⁶⁾

3) Bjarne Hodne: Norsk nasjonalkultur s.14

5) Sverre Steen: På egen hånd s. 17

4) Ibid.

6) Bjarne Hodne: Norsk nasjonalkultur s.135

Nansen og Amundsen som nasjonale ikon

Det er ulik oppfatning blant historikere om norske polarekspedisjoners direkte betydning for utviklingen rundt 1905. ⁷⁾ Det som neppe kan diskuteres er den indirekte betydning Nansen og Amundsens virksomhet hadde på nasjonal kultur og selvfølelse. Den unge nasjonen bruke nasjonalsymboler i stor grad. Rent kommersielt virker det som om merkevarene "Nansen" og "Amundsen" kunne selge alt fra sardiner til sjokolade og tobakk. Nansen var også en gjennomgangsfigur i norske kunstneres framstilling av sagahistorien. Men polarekspedisjonene hadde stor påvirkning i seg selv. "Denne (Den første Fram ekspedisjonen 1893-1896) og liknende polarekspedisjoner hadde mye å si for nordmenns selvfølelse som folk og knyttet sterkere bånd mellom vanlige mennesker og naturen. Det kom til uttrykk gjennom økt bruk av ski i fritidsaktiviteter vinterstid." ⁸⁾

Personene Fridtjof Nansen og Roald Amundsen var svært forskjellige. Begge gjennomførte spektakulære idrettsprestasjoner, men den intellektuelle Nansen var vitenskapsmann og forsker av profesjon. Han benyttet sine resultater til fremme av norsk forskning generelt (Nansen-instituttet) og skapte seg i tillegg en politisk karriere. Amundsen framstår mer som den profesjonelle organisator av polarekspedisjoner. Han knytter til seg fagfolk på ulike områder. Disse tar seg av forskningen, mens Amundsen er konsernsjefen eller "Chefen". Som en "halvstudert røver" hadde han ikke like mange ben å stå på som Nansen. Han ble derfor mer avhengig av stadig nye, mer grensesprengende ekspedisjoner for å holde sitt ry som polarforsker ved like. Økonomisk ble han til slutt helt avhengig av andres velvilje. ⁹⁾

Roald Amundsen var på sin måte et mer moderne forbilde enn Fridtjof Nansen. Nansen var aristokraten, den intellektuelle, som spilte på Norges fordums storhet og bygget opp under en nasjonalisme som var nødvendig forut for 1905. Han ble politikeren, statsmannen. Amundsen var den framtidsrettede idrettsmannen, forretningsmannen, organisatoren, som førte Norge til triumfer i konkurranse med andre nasjoner. "Gjennom én manns bragder hadde et helt folk opplevd seg selv, sin egenart, sin uovervinnelighet, sin storhet. Folket hadde sett seg selv i hans bilde." ¹⁰⁾ Dette var med å legitimere Norge som nasjon.

7) Drivenes/Jølle: Norsk Polarhistorie s. 174

9) Tor Bomann-Larsen: Roald Amundsen s. 552

8) Bjarne Hodne: Norsk nasjonalkultur s.124

10) Ibid s. 554

Nasjonalister i 1920-årene

I tiden mellom 1. verdenskrig og midten av 20-tallet ble arbeiderbevegelsen radikalisert. Konservative kretser i Norge var på vakt overfor en mulig utvikling lik den i Russland. Økonomisk krise og dyrtid førte til arbeidskonflikter. Det oppsto ulike organisasjoner for å hindre skadevirkninger av streiker. En slik organisasjon var Samfundsvernet. ”Ved siden av det offentlige revolusjonsvernet vokste videre private antirevolusjonære organisasjoner fram, flere av dem bevæpnet. De viktigste hadde offiserer i sentrale stillinger og samarbeidet formelt og uformelt med militæretaten.”¹¹⁾ Minister Irgens, som var stasjonert i Roma og dermed kunne iaktta Mussolini-regimet på nært hold, advarte i 1924 sterkt mot ’at la vor ”samfundshjelp” utvikle sig til nogen fascisme’. Omtrent samtidig kunne rittmester Fougner fortelle at det blant de unge i SH/SV-bevegelsen^{*)} var ’meget tale om at danne et nyt parti ”fedrelandspartiet”.’¹²⁾

I polarområdene var Norge en stormakt. Her kunne våre imperialistiske behov komme til uttrykk. Denne formen for imperialism ble ikke drevet fram av regjeringen og/eller Stortinget. Her var det personlig initiativ som rådde grunnen. Gjennom polarforskere, skipsredere og andre næringsinteresser, fikk Norge innflytelse på Svalbard, Bjørnøya, Jan Mayen og store landområder i Antarktis i tillegg til noen øyer i Sørishavet. I 1920-årene var det stort engasjement i Norge for å sikre seg landområder på Øst-Grønland. Aktivistene var en blanding av målfolk, fangstinteresser og konservative nasjonalister. ”Grønlandssaken utspilte seg i en tid hvor en særegen norsk mellomkrigsnasjonalisme var i ferd med å utvikle seg, en nasjonalisme med klare antiparlamentariske og etter hvert reaksjonære trekk.”¹³⁾

Frisinnede Venstre (FV) var den konservative delen av det gamle Venstre. I 1909 konstituerte de seg som eget parti. Blant stifterne var Christian Michelsen og Fridtjof Nansen. Partiet var støtteparti til Høyre, men fra tidlig på 1920-tallet arbeidet krefter i partiet med å opprette en organisasjon som sto utenfor og over partiene, ”... og som kunne overta for vårt parlamentariske styresett.”¹⁴⁾ I 1925 var sentrale medlemmer av FV med på å stifte Fedrelandslaget. ”Formålet var å samle alle borgerlige og nasjonalsinnede mennesker i Norge

11) Nils Ivar Agøy: Militæretaten og ”den indre fiende” fra 1905 til 1940 s. 236

12) Ibid s. 221

*) SH = Samfundshjelpen, SV = Samfundsvernet

13) Ivar Lohne: Grønlandssaken 1919 – 1945 s. 6

14) Internett 2

mot trusselen fra sosialismen.”¹⁵⁾ Samme året fikk FV store politiske problemer da tidligere statsminister Abraham Berge ble stilt for riksrett. Rolf Thommessen var redaktør for partiorganet Tidens Tegn, og i en periode stortingsmann og generalsekretær.

Rolf Thommessen

”Kjernepunktet i den frisinnede (Thommessen’ske) ideologi, slik vårt materiale synes å vise det, kretser om nødvendigheten av en sterk eksekutivmakt, en dyktig administrasjon, en sterk regjering med fremragende menn i spissen; i særdelehet en eminent fører. Grunngivelsen er m.a. de hyppige (og svake) mindretallsregjeringene, ”stortingsregjereriet”, sosialisttrusselen og – ikke minst – den økonomiske krise.”¹⁶⁾ Rolf Thommessen var bl.a. involvert i følgende:

- ”Den norsk-italienske forening Dante Alighieri fikk i 1923 redaktør Rolf Thommesen som sin første formann, en avgjort Mussolini-beundrer.”¹⁷⁾
- I 1923 ble Thommessen valgt som Norsk Luftseiladsforenings formann. Høsten 1924 fikk han en forespørsel fra Roald Amundsen om foreningen kunne overta organiseringen av den planlagte ekspedisjonen med fly til Nordpolen året etter. Våren 1925 ble ”Norsk Luftseiladsforenings aktieselskap for Amundsen-Ellsworth polflyvning 1925” opprettet med Thommessen som formann.¹⁸⁾
- I 1926 støttet Thommessen opprettelsen av en norsk meteorologisk stasjon på Øst-Grønland, økonomisk og gjennom å slippe aktivistene til i avisen sin. ”Thommessen ble selv med i styret for Oslo Grønlandsforening. Om Thommessen ikke ønsket selv å ta noe initiativ, støttet han og hans avis i hvert fall grønlandsforeningene.”¹⁹⁾
- Som stortingsmann var Thommessen en fremtredende talsmann og forsvarer for borgerverngrupper som Samfundsvernet.²⁰⁾ (Agøy s.236 og 300).

15) Internett 1

16) Hans S. Dahle: Tiden Tegn og Rolf Thommessen 1927 – 1930 s. 171

17) Hans Fr. Dahl m.fl.: Norsk Idehistorie b. 5

18) Rolf Thommessen: Prosessframstilling

19) Ida Blom: Kampen om Erik Raudes Land

20) Nils Ivar Agøy: Militæretaten og ”den indre fiende” fra 1905 til 1940 s. 236 og 300

Hjalmar Riiser-Larsen

Hjalmar Riiser-Larsen var en av Norges første og mest erfarne marineflygere. Han var kjent som en fremragende oppvisningsflyger, og i 1918 fløy han som førstemann strekningen Kristiania – Trondheim med aviser; Tidens Tegn for Rolf Thommessen. I 1920 gjennomgikk han et kurs for luftskipsførere i England, og i 1921 satte han rekord med å fly strekningen Horten – Kirkenes på 45 timer. Samme år ble han sekretær i Forsvarsdepartementets Luftfartsråd, en sentral stilling innen datidens norske luftfart.

Da Thommessen ble valgt som formann i Norsk Luftseiladsforening, tidlig på året i 1923, ble Riiser-Larsen samtidig viseformann.²¹⁾ På høsten samme år treffer han for første gang Roald Amundsen som planlegger en ekspedisjon med fly til Nordpolen. ”Der (Oslo) oppsøkte han meg, for å få den nødvendige flyverhjelp”.²²⁾ På grunn av pengemangel, Amundsen var selv konkurs, ble ikke ekspedisjonen gjennomført før i 1925. I mellomtiden (våren 1924) har Riiser-Larsen på egenhånd vært i Roma, besøkt Nobile og inspisert hans luftskip N.1. ”Under våre diskusjoner før starten (ekspedisjonen i 1925) foreslo jeg for Roald Amundsen at vi skulle betrakte denne ekspedisjonen som en rekognosering. Etter hjemkomsten skulle vi planlegge en ny ekspedisjon med et slikt luftskip, for å gjøre Amundsens drøm til virkelighet. Ellsworth ble så begeistret for tanken at han straks tilbød å sette inn 100.000 dollars i en slik ekspedisjon.”²³⁾ Også Amundsen refererer Riiser-Larsens ”forbløffende” opplysning i sin bok: ”Han (Riiser-Larsen) meddelte at han hadde fått rede på at det italienske luftskip N.1 kunde fås kjøpt av den italienske stat, og at prisen sikkert ikke var over fire hundre tusen kroner. Vi var alle både glad og forbauset”.²⁴⁾ Det virkelig ”forbløffende” i saken er jo at Riiser-Larsen venter nesten ett år (mai 1924 til mai 1925) før han forteller dette til Amundsen. I tillegg vet han nå at den italienske stat vil selge, og han vet prisen. Amundsen forhandler med Nobile og den italienske stat i august/september 1925 om kjøp av luftskipet N.1 og vilkårene for italiensk deltakelse i polarekspedisjonen. Resultatet blir nesten nøyaktig som Riiser-Larsen har forutsagt! Etter ekspedisjonen med ”Norge” gikk Riiser-Larsen inn i lokalpolitikken for Høyre i Horten.²⁵⁾ I 1928 var han styreformann i Samfundsvernet.²⁶⁾

21) Norsk Luftseiladsforenings styreprotokoll

22) Hj. Riiser-Larsen: Femti år for kongen s. 95

23) Ibid s. 103

24) Roald Amundsen: Mitt liv som polarforsker, s. 114

25) Ulf Larsstuvold 2004

26) Lars Borgersrud: Konspirasjon og kapitulasjon s.171

Sammendrag

Man kan lett få et inntrykk av at Norge var en nasjon av idrettsmenn og polarimperialister. Men det nasjonen gjorde var å bruke sin ”særpregede nasjonale evne” for ”å holde oppe enhet, selvstyre og identitet”. Slik kunne den unge nasjonen skaffe seg selvtillit og en følelse av overlegenhet på sine områder. Jeg tror Roald Amundsen var fullt klar over sin egen betydning her.

Den politisk polarisering på 1920-tallet, som var en følge av nyliberalisme på den ene siden og radikaliserings av arbeiderklassen på den andre, fikk ikke store konsekvenser for Norge. Det parlamentariske system fungerte, og politikerne viste stort sett vilje til kompromisser og reformer, framfor konfrontasjon med politiske motstandere. Til tross for utbredte nasjonalistiske strømninger i Norge manglet flere av forutsetningene som gjorde fascismen til en kraftfull idé i andre land.

Men enkelte konservative politikere og militære hadde sympati for fascistisk/nasjonalistisk ideologi og holdt en høy beredskap mot revolusjonære tendenser. En av disse var Rolf Thommessen. Hjalmar Riiser-Larsen er i litteraturen framstilt som Amundsens mann. Det kan stilles et spørsmålsteget om han ikke i like stor grad var Thommessens mann. Innen for rammen av oppgaven har det ikke vært mulig å undersøke hvor mye forberedelser disse to har gjort (sept 23 – april 25) før Amundsen ble involvert i Amundsen-Ellsworth-Nobile Transpolar Flight.

Italiensk fascisme i første halvdel av 1920-tallet ²⁷⁾

Hensikten med dette avsnittet er å se på sider ved fascismen i Italia som kan forklare Mussolinis interesse for ekspedisjonen. I tillegg er det av interesse å sammenlikne verdisyn og muligheten for at italiensk fascisme kan ha hatt påvirkning på politisk tenkning i Norge.

Fascismens framvekst

I tiden etter 1. verdenskrig hadde sosialistpartiet i Italia stor tilslutning. Politikken var svært ytterliggående og førte etter hvert til stor motstand fra bønder og middelklassen. Denne reaksjonen mot sosialistenes politikk klarte fascistene å fange opp, og bevegelsen ”fikk en

27) Avsnittet er basert på bøkene: Ottar Dahl: Fra konsens til katastrofe, og

Olesen m.fl.: Fascismen i Italien, s. 76-111.

mer allment anti-sosialistisk retning.” Fascistene ble en politisk maktfaktor i årene 1920-22, en periode i italiensk politikk med ustabilitet og stadige regjeringsskriser. Ustabilitet var det også innenfor fascistpartiet som ble dannet i 1921. Det var store motsetninger mellom voldelige aktivister og ”viljen til normalisering og stabilisering av bevegelsens politiske virksomhet.”

Fascisme:

1. Den politiske bevegelse som under ledelse av Benito Mussolini oppsto i Italia etter den første verdenskrig og som hadde makten i landet 1922-43
2. Politiske ideologier som legger sterk vekt på nasjonens betydning og enhet, på et autoritært, førerbasert styre innad og en imperialistisk holdning utad. Betegnelsen er avledet av fasci, sammenslutninger. Mussolini og hans tilhengere dannet i starten fasci di combattimento, kampforbund. ²⁸⁾

Mussolini var fascistenes ubestridte leder og store politiker. Han hadde bakgrunn fra sosialistpartiet der han i 1912 ble sjefredaktør for partiets avis. Da han gikk over til de revolusjonære syndikalistene ble han ekskludert, og han startet sin egen avis, Il Popolo D'Italia. Den ble senere fascistenes hovedorgan. I den turbulente politiske situasjonen i 1922, der fascistene hadde erobret makten på lokalplanet i store deler av Italia, fikk Mussolini etter en stor demonstrasjon (marsjen mot Roma) i oppdrag å danne regjering. ”Grunnlaget for kallelsen var i første rekke hans sterke stilling som leder av fascistbevegelsen, med en moderat og ansvarlig profil, og som den eneste man mente kunne kontrollere aktivismen i bevegelsen.”

Fascistisk ideologi (Dahl)

Noen verdioppfatninger fra italiensk fascisme har betydning i denne sammenheng:

- Med sitt aktivistiske utgangspunkt la bevegelsen stor vekt på handling framfor ideer og teorier. ”Også fascismens aktivisme må forstås som et ideologisk element, med betoning av spontanitet og ureflektert verdiengasjement manifestert i handling.”
- Nasjonalismen var viktig i forhold til ”det nasjonale fellesskap og Staten som bærer av nasjonens enhet.”

28) Aschehoug og Gyldendals Store Konversasjonsleksikon

- ”En annen viktig strømning som bidro til å prege den første fascismen, var futurismen, med sin avvisning av tradisjon og dyrking av det moderne: av maskinteknikk, fart og spenning, aktivisme og dristighet.”
- Fascistisk verdioppfatning krevde også at individet innordnet seg fellesskapet og at Staten hadde kontroll over alle sidene av individenes liv.

Økonomisk krise

Som de fleste land i Europa gjennomgikk også Italia en sterk økonomisk krise først i 20-årene. Italiensk industriproduksjon var sterkt avhengig av statlig medvirkning. I en situasjon med overgang fra krigs- til fredstidsøkonomi, det vil si lavere etterspørsel, og svak offentlig økonomi, fikk mange bedrifter problemer og gikk konkurs. Arbeidernes aksjoner og okkupasjoner av fabrikker, samt sosialistenes politikk overfor middelklassen og selveiende bønder, førte til store motsetninger i det italienske samfunnet.

Mot dette bakteppet er det at fascistpartiet får støtte fra middelklasse og bønder og starter en effektiv terrorisering av sosialistene. Politisk greide fascistene å spille de enkelte politiske grupperingene ut mot hverandre. Her spilte politikeren Mussolini en avgjørende rolle. Hjulpet av et økonomisk oppsving, samtidig som fascistene kom i regjeringsposisjon, ble han et politisk forbilde også i andre land med sine tanker om en ny samfunnsorden.

Betydningen av Amundsens ekspedisjon for Mussolini

Mussolini var i 1925-26 ikke bare statsminister men også luftfartsminister i Italia. Han hadde i den politiske situasjon han var i behov for vellykkede ”prosjekter”. Bl.a sto fascistene svakt i 1924/25 gjennom et politisk mord med forbindelser til Mussolini. ”Det forenklet det hele at Benito Mussolini som diktator i etableringsfasen selv hadde overtatt den attraktive posten som minister i flyvåpenet. Den 1.september 1925 ble kontrakten om luftskipets overdragelse signert av de to ranke menn: isens høyreiste Napoleon og den stuttvokste romer. Alt lå til rette for et friksjonsfritt samarbeid mellom likesinnede.”²⁹⁾

29) Tor Bomann-Larsen: Roald Amundsen, s. 442

Sammendrag

Mot bakteppet av det økonomiske oppsvinget i Italia i 1922/23 må det fascistiske styresettet ha fortont seg som et forbilde for Rolf Thommessen. Fascistenes verdissyn var tett opp til hans eget. Å finne ut om det var forbindelse og kontakt mellom Thommessen og Mussolini ligger utenfor rammen av denne oppgaven. Men politisk ville en slik forbindelse vært naturlig. Thommessens hadde en sterk posisjon i FV. Fedrelandslaget (stiftet 1925) og andre politiske initiativ på samme tid fra sentrale FV-medlemmer, hadde islett av fascistisk politikk.

En ekspedisjon over Polhavet, det siste utforskede stedet på jordkloden, med et italiensk luftskip, må ha framstått som svært fristende for Mussolini. Et dristig foretak, ja vel, men utført av handlekraftige menn, og det ville profilere Italia som en teknisk avansert nasjon. Kanskje har det streifet ham at hvis noe skulle gå galt så var jo nordmannen Amundsen ekspedisjonsleder. Ved en tilsvarende suksess kunne den italienske konstruktøren og luftskipsføreren feires. En tilnærmet vinn/vinn situasjon.

Ekspedisjonen med "Norge"

Planlegging

I kjølvannet av "Maud"-ekspedisjonen gikk Roald Amundsen personlig konkurs i september 1924.³⁰⁾ Han var nå avhengig av at andre tok det finansielle og juridiske ansvaret hvis nye ekspedisjoner skulle organiseres. "Høsten 1924 mottok jeg som formann i Norsk Luftseiladsforening en anmodning fra Roald Amundsen om Luftseiladsforeningen vilde overta organisasjonen av en av ham planlagt aeroplanekspedisjon fra Svalbard til Nordpolen."³¹⁾ Deretter ble "Norsk Luftseiladsforenings aktieselskap for Amundsen-Ellsworth polflyvning 1925" etablert. Etter ekspedisjonen med flybåtene N-24 og N-25 i 1925 var det dette selskapet som sto økonomisk og administrativt ansvarlig for nordpolsekspedisjonen med luftskipet "Norge" i 1926.

Meget kort fortalt er utgangspunkt og forutsetninger for ekspedisjonen slik:

- Norge hadde ekspertise, tradisjon, territoriale interesser og ikke minst en verdenskjent frontfigur, for å kunne organisere en transpolar ekspedisjon.
- Italia hadde den tekniske kunnskap og ikke minst det billigste alternativ, med hensyn til luftskip.

30) Tor Bomann-Larsen: Roald Amundsen s. 362

31) Rolf Thommessen: Prosess-skriv s.1

- Det fascistiske Italia hadde behov for å markere seg som en handlekraftig, teknisk avansert nasjon.
- Det største finansielle bidrag kom i realiteten fra Italia. USA (Ellsworth) og norske interesser bidro til sammen med omtrent like mye.³²⁾

Som kjent finnes det ikke noen ”gratis lunsj”. Alle parter ville ha noe igjen. Dermed startet en dragkamp som skulle ende i offentlig skittentøyvask.

Hvem hadde egentlig ideen om å benytte luftskip? Min hypotese er at ideen ble klekket ut av Riiser-Larsen. Basert på luftskipserfaringene fra England i 1921, inngående kunnskaper om flyenes begrensninger og ”studiebesøket” hos Nobile i 1924, mener jeg at dette er en sannsynlig forklaring. Om Nobile selv har tenkt tanken, så fikk den helt sikker fornyet næring etter Riiser-Larsens besøk. Luftskip var svært mye dyrere i anskaffelse enn fly. Hvordan kunne dette finansieres? Her kommer Riiser-Larsens nære forbindelse til Rolf Thommessen inn. De satt sammen i Luftseiladsforeningens styre, og med Thommessens gode forbindelser i Italia, er det nærliggende å tro at ideene har vært luftet på høyt plan i Italia i siste del av 1924. Hvem som ga Amundsen ideen om å kontakte Thommessen og Norsk Luftseiladsforening, høsten 1924 har jeg ikke funnet noen referanser til. Men som tidligere nevnt, i mai 1925 får Amundsen opplysningene om muligheten av å bruke luftskip, og finansieringen synes innen rekkevidde.

Den offisielle kontakt med Nobile³³⁾ og senere forhandlinger med den italienske stat, ble gjort av Amundsen og Riiser-Larsen (Amundsen som ansatt i ”Norsk Luftseiladsforening A/S for Amundsen-Ellsworths polflyvning 1925”). På forhånd var selskapets formål utvidet til ”...organisere og administrere fremtidige polarekspedisjoner under Roald Amundsens ledelse og Mr. Ellsworth medvirkning”.³⁴⁾ I løpet av noen dager blir avtalen med stats- og luftfartsminister i Italia, Benito Mussolini, fremforhandlet og undertegnet (1.september 1925). ”Takket være Mussolinis store interesse for saken gikk dette meget lett i orden og på utmerkede betingelser.”³⁵⁾

Mussolini involverte seg ikke offentlig på annen måte enn ved å delta ved seremonielle anledninger og godkjenne forhandlingsresultatene. Italienske krav underveis ble fremmet

32) Hj. Riiser-Larsen: Femti år for kongen s. 130

34) Rolf Thommessen: Prosess-skriv, bilag XII

33) Umberto Nobile: Med ”Norge” over Nordpolen s. 20

35) Tor Bomann-Larsen: Roald Amundsen s. 422

gjennom andre. I starten var det Nobile som hadde denne utakknemlige jobben. Om forhandlingene i Roma sier Amundsen: ”Jeg hadde under konferansen i Oslo en måned i forveien spurt Nobile om han vilde være med som luftskibsfører, og han ga sitt samtykke. Nu i Roma anmodet han om at mannskapet bare måtte bli italienerne.”³⁶⁾ Amundsen avslo fordi han mente dette var en norsk/amerikansk ekspedisjon. Senere hadde han ingen motforestillinger mot at seks italienerne deltok, basert på faglige og operative kriterier.

I løpet av planleggingsperioden (september 1925 – mars 1926) kom det stadig nye italienske krav for å understreke Italias medvirkning i ekspedisjonen. Kravene dreide seg om Nobiles formelle lederstatus i ekspedisjonen, ekspedisjonens navn, flaggmarkering på Nordpolen og bidrag til boken om ekspedisjonen. Tilsynelatende løste dette seg gjennom kompromisser. For å unngå nasjonsfokusering ble ekspedisjonens navn fastsatt til ”Amundsen-Ellsworth-Nobile Transpolar Flight”.

Kunne nordmennene gjennomført ekspedisjonen uten italienerne? Ut over høsten og vinteren 1925/26 ble Riiser-Larsen mindre og mindre fornøyd med det tekniske og operative samarbeid med italienerne. Nobiles posisjon som konstruktør av luftskipet, leder av ombyggingen og senere fartøysjef, reduserte Riiser-Larsens egen posisjon fra året før, fra sjefspilot til underordnet sjefsnavigatør. Den norske flygerhelten utarbeider da en plan om å erstatte det italienske mannskapet med tilsvarende norsk og med seg selv som fartøysjef. For ham sto både personlig og nasjonal prestisje på spill. Thommessen gjør Riiser-Larsen oppmerksom på at slik selvtekt vil få negative konsekvenser, både juridisk og politisk. ”Under denne stemning reiste Riiser-Larsen til Rom, og vi skiltes som de beste venner. Men jeg bad ham ved avreisen om å innrette seg etter forholdene, som de engang var, og hans siste ord var, at han skulde være ”snill gutt”.”³⁷⁾ Da italienske myndigheter åpnet for å skifte ut Nobile som fører av luftskipet med en annen italiensk offiser, gjorde både Amundsen og Ellsworth det klart at det var Nobile de ville ha.

Hvordan reagerte Amundsen på de italienske krav om sterkere medvirkning? Det kan se ut som om Amundsen var relativt uinteressert i detaljer så lenge ekspedisjonen kunne gjennomføres. For ham var det viktig at luftskipet førte norsk flagg, at nytt land som ble oppdaget skulle være norsk og at han selv ar den ubestridte leder av ekspedisjonen,

36) Roald Amundsen: Mitt liv som polarforsker s. 128

37) Rolf Thommessen: Prosess-skriv s. 55

”chefen”. Til Thommessen skal Amundsen ha uttalt: ”... han, og han alene, skulde være ekspedisjonens leder... Når luftskipet først kom av sted, skulde han nok sørge for at det ble klare kommandoforhold.” Men når det gjaldt antall deltakere på turen, og nasjonsfordelingen, var han enig i Nobiles ”rimelige” argumentasjon.³⁸⁾ Han var også enig i endringen av ekspedisjonens navn.

Ved årsskiftet 1925/26 får Luftseiladsforeningen via UD oversendt et fortrolig brev fra Norges ambassadør i Italia. Han gjør oppmerksom på ”at den italienske regjering betrakter alt som angår Italiens deltakelse i polflyvningen som en rent politisk sak, og at alle avgjørelser derfor måtte tas av regjeringen selv.”³⁹⁾ Det er på denne bakgrunn Nobiles krav og handlemåter må forstås. På den ene siden var han et talerør for den italienske regjeringen, men på grunn av mektige fiender i det fascistiske maktapparatet måtte han også beskytte sin egen posisjon.⁴⁰⁾

Legasjonssekretær i Roma, Ove Vangensten skriver i februar 1926 et ”personlig og fortrolig” brev til Thommessen. Han forteller om italienernes lyst til å gjøre ekspedisjonen til et nasjonalt anliggende mellom Italia og Norge. I Italia er det vanskelig å forstå at den norske regjering ikke skal ha direkte med et slikt prestisjeprosjekt å gjøre. Av hensyn til de fremtidige forbindelsene mellom Italia og Norge ber Vangensten om det må gjøres noe for ”...at finde en form som klart betegner den italienske deltakelse i Polflyvningen.”⁴¹⁾ Dette fører senere til kompromisset om ekspedisjonens navn.

Den norske ambassaden i Roma forsøkte så godt som mulig å ivareta Norges interesser uten å involvere seg offisielt. Slik sett fungerte den utmerket som et etterretningsapparat for Thommessen. Han lykkes med kompromisser i de små og store forhandlingene med italienerne og var godt orientert om hva Mussolini ville akseptere. ”Redaktøren var uttvilsomt en stor nasjonal sjåvinist, men han var samtidig ikke uten sympati for det dynamiske Italia og satte sin ære i at de to nasjoner faktisk skulle makte å gjennomføre et felles imperialistisk prosjekt.”⁴²⁾

38) Rolf Thommessen: Prosess-skriv s.34

39) Rolf Thommessen: Prosess-skriv s. 28

40) Steinar Aas: Tragedien Umberto Nobile s. 17

41) Rolf Thommessen: Prosess-skriv bilag XXXX

42) Tor Bomann-Larsen: Roald Amundsen s. 442

Den 29.mars 1926 ble ”Norge” overlevert i Roma. Roald Amundsen hadde hittil deltatt svært lite i planleggingsmøtene og ofte bare vært involvert via telegraf. Den prangende forestillingen i Roma og en høylytt krangel med Ellsworth om ledelse og prosedyrer, må ha gjort ham oppmerksom på hvilket propagandasirkus han var blitt en del av og hvilke lederstridigheter som senere skulle dukke opp.

Underveis

”Norge” lettet fra Ny-Ålesund på Svalbard om formiddagen 11.mai 1926. Syttien timer og 5300 km senere landet luftskipet i Teller, Alaska. Passeringen av Nordpolen ble markert ved at et norsk, amerikansk og italiensk flagg ble kastet ut på isen. Underveis gikk det meste etter planen. Her er det ikke noe som tyder på konflikter mellom de ulike ekspedisjonsdeltakerne. Rollefordelingen dem imellom ser ut til å ha fungert utmerket. Først på slutten, da værforholdene ble svært vanskelige, oppsto det diskusjon om landingsmetoden på grunn av mangel på bakkemannskaper i Teller. Det er ulik oppfatning av hva uenigheten besto i, men episoden ble senere brukt av Amundsen og Nobile til å trekke henholdsvis Nobiles og Riiser-Larsens faglige kompetanse i tvil.⁴³⁾

Etterspill

Den 11.mai lød førstesiden på Il Piccolo: ”Med italiensk flag, i fascistisk begeistring, seiler ”Norge” inn i polarhimmelen!”⁴⁴⁾ Tilsvarende oppslag i Aftenposten var: ””Norge”s start.” I tillegg til at dette jo var en verdensbegivenhet der store aviser over hele verden var involvert, så krydret avisene i Italia og Norge beretningen om den spennende ferden over Polhavet, i patriotiske og nasjonalistiske vendinger. Det var ikke bare i Italia ekspedisjonen ble utnyttet i et politisk spill. I Norge var Venstre denne våren avløst av Høyre som regjeringsparti. Mussolini mottok Aftenpostens sjefredaktør i audiens i Roma. Han påpekte at italiensk mot og norsk vilje i fellesskap hadde vunnet ”en av de seire, som menneskeheten mest har strebet henimot... denne vor fælles triumf skal og vil aldri bli glemt.”⁴⁵⁾ Videre har Aftenposten 29.mai et intervju med Mussolini. Det starter med Nordpolsekspedisjonens suksess og gir en presentasjon av Il Duces politiske program. Noe å strekke seg etter for norske politikere?

43) Amundsen s. 171, Ellsworth s. 146, Nobile s. 102, Riiser-Larsen s. 138

44) Tor Bomann-Larsen: Roald Amundsen s. 451

45) Ibid s. 462

I boken om Nobile har Steinar Aas gitt et bilde av en idealistisk teknokrat som sloss for sin selvstendighet og integritet mot et autoritært fasciststyre. For Nobile må det ha vært litt av en balansegang bare å bli italiensk fartøysjef. Den religiøse, drømmende og romantiske ingeniøren var vel ikke akkurat prototypen på det fascistiske mannsideal. Etter landingen i Alaska fikk han som nyutnevnt general ordre om ”å reise rundt i USA til dei italienske koloniane for å drive blestarbeid for det fascistiske diktaturet.”⁴⁶⁾ Selv om også Amundsen besøkte sine landsmenn i USA fikk denne feiringa ikke de samme dimensjonene. Det var langt flere italienske innvandrere i USA. Senere kom det til brudd mellom det fascistiske regimet og Nobile.

Etter landingen i Teller oppstår det intern krangel mellom Nobile og de andre ekspedisjonslederne. Uoverensstemmelsene ser ut til å dreie seg om Nobiles status og hans rett til å undertegne på Amundsen og Ellsworth avistelegrammer. Ved mottakelsen i Seattle topper det seg. En stor menneskemengde har møtt fram. Ingen enser nordmannen og amerikaneren. Det var italienere som var møtt fram for å hylle sine modige landsmenn. ”Men ennå var ikke mysteriet helt oppklart. Hurraene kom i bølger, dalte og steg. Vi kastet et blikk mot broen, da fikk vi svaret, og det slo oss nesten i svime. ...Han hadde den nå på sig (generalsuniformen), og hver gang han løftet armen til fascisthilsen, brøt hurraene løs.”⁴⁷⁾ Amundsen kunne nå ikke være i tvil om at hans polarekspedisjon ble brukt i fascistisk propaganda. Nå kom antipatien mot utenlandske nasjonalister fram, og han prøvde også å vinne norske anti-fascistiske krefter for sitt syn.⁴⁸⁾ I hvilken grad Amundsen selv bidro er usikkert, men arbeiderpressen brukte krangelen etter ”Norge”-ekspedisjonen i anti-fascistisk agitasjon. ”Arbeiderpressen i Norge påpekte, at for Mussolini og Nobile var denne ferd ment som et ledd i propagandaen for det fascistiske Italia, og at dr. Rolf Thommessen i egenskap av formann i Norsk Luftseiladsforening la an på å tjene Mussolini og Nobile i deres hensikter.”⁴⁹⁾

Etter hjemkomsten bryter Roald Amundsen med Norsk Luftseiladsforening. Dette får katastrofale følger for økonomien i prosjektet. Inntekter fra foredragsturneer, film og andre rettigheter uteblir uten polarheltens medvikning. Hvorfor reagerte Amundsen slik? Han

46) Steinar Aas: Tragedien Umberto Nobile s. 54

47) Lincoln Ellsworth: Hinsides horisonten s. 148

48) Steinar Aas: Tragedien Umberto Nobile s. 29

49) Internett 1

beskylder foreningen for svakhet, slett ledelse og vaklende opptreden. I sum sikter han her til Thommessens ettergivenhet i forhandlingene med italienerne, som han mener har fått for stor innflytelse på hele prosjektet. Ja, italienerne hadde tilegnet seg det som sitt eget. ”Hvor urimelig forekommer da ikke de italienske påstander om, at oberst Nobile fikk idéen til og også førte ”Norge”-ekspedisjonen, når de sees i lys av de mange år jeg har tilbragt med å planlegge en flyvning over polhavet.”⁵⁰⁾ Mellom linjene antyder han at Thommessen har bidratt til dette.

Slik gikk ”Norge”- ekspedisjonen i oppløsning. Italienerne feiret sine helter og skrev sine bøker. I Norge var man like sikker på egen fortrefelighet, feiret sine helter og utga egne bøker. Striden mellom deltakerne følte pinlig for dem som skulle sole seg i glansen. I Italia stoppet man en ”ondsinnnet pressefeide”, ”takket være mangel på pressefrihet i Italia!”⁵¹⁾

Konklusjon

Med de oppløsningstendenser i det norske samfunnet som konservative kretser i Norge mente å se, var det viktig å skape nasjonal enhet om ”norske” verdier. Symbolfigurene Nansen og Amundsen kunne brukes som beviser på at den sterke og kløktige mann alltid finner de beste løsninger og når målet. De tre norske hovedpersonene i dette dramaet hadde i utgangspunktet sammenfallende interesser.

Roald Amundsen var opptatt av å sette et verdig punktum for sin karriere som polarforsker, og æren skulle tilfalle Norge som nasjon. Konkursen i 1924 gjorde dette enda mer viktig for ham personlig

Rolf Thommessen var også nasjonalist, men med sans for de nye politiske strømningene i Europa. Han mente at et nytt politisk system måtte til hvis Norge i en krisesituasjon skulle overleve; økonomisk og moralsk.

Hjalmar Riiser-Larsen hadde opparbeidet seg en posisjon som Norges fremste ekspert på luftfart. Han sto tilsynelatende foran en stor militær karriere, og han var politisk aktiv. En vellykket ekspedisjon hadde betydning for hans framtid.

50) Roald Amundsen: Mitt liv som polarforsker s. 124

51) Rolf Thommessen: Prosess-skriv s. 104

De italienske hovedpersonene har vært drøftet tidligere, men jeg tar med en oppsummering for konklusjonens del:

Benito Mussolini var luftfartsinteressert, og han fikk her et prosjekt som kunne forene og begeistre hele nasjonen, samtidig som Italia tekniske overlegenhet kunne demonstreres. Personers mål og ambisjoner var underordnet hva nasjonen kunne oppnå. Prosjektet må ha vært meget lett å selge, og Mussolinis direkte involvering og de raske forhandlingene høsten 1925, tyder på at han har vært informert tidlig.

Umberto Nobile var i en vanskelig situasjon. På den ene siden var han uunnværlig i prosjektet, på den annen side hadde han få støttespillere i det fascistiske apparatet. Han var avhengig av suksess, i 1926 og i framtida. Dette kan være forklaringen på hans kamp om status med Amundsen; han måtte skaffe seg et navn. På sin side var fascistene ikke spesielt begeistret for at Nobiles navn, i stedet for nasjonens, ble knyttet til ekspedisjonen.

I samarbeidet med Hjalmar Riiser-Larsen fant Thommessen en pragmatisk militær med store faglige kunnskaper om luftfart. Det er sannsynlig, men ikke bekreftet at de på forhånd sonderte grunnen for de avtalene med Italia som senere ble gjort vedrørende kjøpet og driften av "Norge". Det er forsket lite på dette, samt politisk tilhørighet, når det gjelder sentrale personer i Norsk Luftseiladsforening spesielt og norsk luftfart generelt. Hvis Thommessen som hovedplanlegger hadde en politisk agenda må han ha undervurdert Amundsens personlige ambisjoner og norske nasjonalisme. En nasjonalisme som ikke trengte fascistisk tankegods.

Hvorfor ble det uenighet og skandale? Noe av forklaringen er at her hadde man en situasjon med en målrettet stat, personifisert ved Mussolini, og en liberalistisk, "la-markedet-ordne-opp"-stat, som lot seg representere gjennom en nasjonalistisk fascist-sympatisør. Om Thommessen bevisst drev utenrikspolitikk for egen regning er usikkert. Sikkert er det at han gjorde opp regning uten vert med hensyn til Amundsen.

Roald Amundsen var klar over at ferden med Norge var avhengig av hans navn, hans status, hans merkenavn. Da han, som betraktet sin sak som Norges sak, oppdaget at han ble brukt i en fremmed stats propaganda, reagerte han voldsomt. I tillegg kom Nobiles forsøk på å tilegne seg hans fortjenester, slik Amundsen så det. Med rette eller urette har han oppfattet dette som planlagt spill fra Thommessens side, og han kan ha følt seg utnyttet i kraft av sin svake økonomiske stilling. Hvis hensikten hans var å slå tilbake mot Italia hadde han ingen

annen mulighet enn å gå løs på Nobile som person. Slik ble han i det minste forstått hos folk flest i Norge.

Hvorfor økonomisk mareritt? Personen Roald Amundsen var nøkkelfaktoren også når det gjaldt ekspedisjonens inntjeningsevne. Da han og Luftseiladsforeningen kom på kant med hverandre, stoppet inntektsstrømmen.

Kamp mellom store personligheter eller utenforliggende årsaker? På ett plan kan konfliktene i ekspedisjonens kjølvann betraktes som kamp mellom store personligheter. Men disse personene var marionetter i et spill mellom to nasjonalistiske nasjoner med to ulike politiske system.

I norsk politikk kan oppgjøret mellom Amundsen og Norsk Luftseiladsforening ved Thommessen ses på som det første offentlige oppgjør mellom demokratiske og fascistiskinspirerte krefter. De siste ble fra slutten av 1920-tallet gradvis marginalisert i norsk politikk.

Litteraturliste

- Ottar Dahl: Fra konsens til katastrofe, Universitetsforlaget 1996
- Olesen m.f.: Fascismen i Italien, Aarhus Universitetsforlag 1986, s. 76-111.
- Umberto Nobile: Med "Norge" over Nordpolen, Cappelen, 1976
- Lincoln Ellsworth: Hinsides horisonten, Gyldendal, 1940
- Hj. Riiser-Larsen: Femti år for kongen, Gyldendal, 1957
- Roald Amundsen: Mitt liv som polarforsker, Gyldendal, 1927
- Steinar Aas: Tragedien Umberto Nobile, Det Norske Samlaget, 2002
- Sverre Steen: På egen hånd, Cappelen, 1976
- Bjarne Hodne: Norsk nasjonalkultur, Universitetsforlaget, 2002
- Rolf Thommessen: Roald Amundsen og Norsk Luftseiladsforening. En fremstilling til bruk for Voldgiftretten, Norsk Aero Klubbs arkiv, udatert.
- Nils Ivar Agøy: Militæretaten og "den indre fiende" fra 1905 til 1940, Universitetsforlaget 1997
- Tor Bomann-Larsen: Roald Amundsen, Cappelen 1995
- Hans Fr. Dahl m.fl. Norsk Idehistorie b. 5, Aschehoug 2003
- Hans S. Dahle: Tiden Tegn og Rolf Thommessen 1927 – 1930, UiO 1974
- Ida Blom: Kampen om Erik Raudes Land, Gyldendal, 1973
- Ivar Lohne: Grønlandssaken 1919 – 1945, UiT, 2000
- Lars Borgersrud: Konspirasjon og kapitulasjon, Oktober, 2000
- Norsk Luftseiladsforening: Styreprotokoll 1923 – 24
- Aschehoug og Gyldendals Store Konversasjonsleksikon, Kunnskapsforlaget, 1998
- Drivenes/Jølle: Norsk Polarhistorie, Gyldendal, 2004
- Ulf Larsstuvold: Muntlig opplysning, 2004
- Internett: 1) http://lotus.uib.no/norgeslexi/arbeiderlexi/alfabetet/arb_a/a09.html
- 2) http://www.hoyre.no/Saker/Hoyres_historie/1042300411.44